

Branžež, historie obce (6.verse)

Branžežská pánev, s mělkým rybníkem Velký Komárov, v romantickém koutu pískovcových útvarů Českého ráje, se již počátkem 20. století stávala rekreační oblastí, postupně zpřístupňovanou spojeným úsilím Klubu českých turistů a místních hostinských. KČT mj. vlastnil a opravil hrad Valečov. Po polovině dvacátého století došlo i k rozvoji soukromé rekreace a hromadné výstavbě trvalých nocovišť - chatových osad. Branžež se těmto změnám postupně přizpůsobuje, protože terén zde nenabízí velké rezervy pro intenzivní zemědělství.

Nálezy z pravěku jsou zde o něco mladší než z úrodnějších a rovnějších terénů kolem Jizery. Archeologové zde teprve v závěru tzv. loveckého pravěku (pozdní paleolit a mezolit, ca 13 000-5.500př.n.l.r.) předpokládají pouze krátké lidské návštěvy. V mladší době kamenné (neolitu, 5000-4 400) se na katastru Branžeže objevují první zemědělci, po kterých nacházíme broušené a štípané kamenné nástroje. Do období starší doby bronzové, konkrétně do staršího horizontu únětické kultury (cca 2300-1.900př.n.l.) patří ojedinělý nález pazourkové dýky v poloze Hora. Naopak sídlištní vrstvy s předměty lužické kultury mladší doby bronzové již můžeme zachytit na řadě míst v okolí Branžeže, Nové Vsi, Zakopané a pod obklopujícími skalními útvary.

V letech 1000-800 před Kristem prožívala krajina Českého ráje ekologický kolaps, s nevyrovnaným klimatem, střídavým suchem, splachy půdy a plošným odlesněním. Není vyloučeno, že již tehdy si to způsobil člověk sám, přeceněním úživnosti půdy. Jen pozvolna se ve starší době železné (kultura halštatská 800-400 př.Kr.) obnovovaly původní schopnosti krajiny. Teprve v pozdní době železné (laténské v 2.-1 století před Kristem) vzniklo přímo v intravilánu Branžeže trvalé sídliště patrně keltského etnika. Tito Kelti bydleli v částečně zahloubených polozemnicích v sedle mezi bývalou školou (Obecní úřad, čp. 33) a lesíkem Ušátkem, čili na vyvýšeném místě, chráněném před bouřkovými přívaly z Mužského (463m). Ano, právě tam, kudy má vést nový silniční obchvat, zkracující rekreantům cestu k rybníku.

Malou záhadou zůstává zjištění, že ačkoli keltské osídlení a česká vesnice k sobě těsně přiléhaly, až do konce 19. století se nikdo neodvážil postavit chalupu na poli s keltskými střepey, chráněném ještě donedávna vyčnívající pískovcovou skalou.

Současná Branžež – jak dokládá rozbor nalezeného keramického materiálu – byla založena za posledních Přemyslovců koncem 13. století při tzv. vnitřní kolonizaci, dosídlování méně úrodných lokalit, spolu se sousední Zakopanou a Srbskem. Je nanejvýš pravděpodobné, že celá akce byla řízena mnichy z cisterského kláštera Hradiště nad Jizerou. Podle zachovaných terénních reliktní, doplněných údaji nejstarších map, ji tvořilo sotva deset usedlostí. Pro nedostatek orné půdy rostla Branžež jen pomalu: roku 1555 měla 14 gruntů, 1656 16 a 1785 (po vystavění obecní kovárny čp 24, pastoušky čp 9 a zapojení panské myslivny čp 25 a samoty Zdobín č 23) celkem 25 popisných čísel. Třicítka dosáhla v roce 1856 a opět to nebyla zemědělská usedlost, ale tzv. stará škola., přímo vtesaná do zmíněného keltského skaliska.

O původu jména obce Branžeže jazykovědci soudí, že mohlo znamenat „Branžehův dvůr, hrad), přičemž osobní jméno Branžeh není přímo doložené. Branžežský učitel Maštálíř roku 1885 a současný Staročeský slovník poukazují na obranný charakter věnce pískovcových skal kolem vsi, což může vysvětlovat první polovinu názvu. Již méně příznivců má výklad, že základ b-r-n staročesky označoval vlhká, bažinatá místa (viz Brno)., kterým obecní náves, díky přívalům z Mužského, donedávna byla. Koncovka –žež naznačuje,

že šlo o místo získané žďářením čili vypálením lesa, podobně jako –žeh a snad i Žiži, pahorek na Pražském hradě.

Návštěvníky překvapí, že již při svém založení měla tato Branžež dva hrady. V lese jako skrýš ukrytá Hynšta, podle tradice používaná později i jako modlitebna českých bratří a na skalisku Křineč u rybníka Velký Komárov tvrz, jejíž pozůstatky byly nalezeny teprve roku 2003. Ta je považována za správní centrum nově založených vesnic, sídlo zástupce církevního a později civilního majitele.

První zachovaná písemná zpráva o Branžeži pochází z roku 1388. Tehdy zemřel Marek z Kamenice u Jičina, kterému kromě Branžeže patřila ještě vesnice Rovensko pod Troskami a tři východočeské vsi Žlunice, Hlušice a Kozojedy. Před soudem v Hradci Králové žádala vdova Anna s nejmenovaným počtem nezletilých dětí o nemalou částku, 1500 kop grošů. Protože měla tuto pohledávku zapsanou v Zemských deskách, při vyhrála.

Podle rozhodnutí krále Václava IV provedl finanční vypořádání dědiců prodejem vsí jeho soudní úředník (výprosník) Mojek z Křešic. Branžež koupili vladykové ze Solce. Tím ztratila tvrz na Křinči význam jako sídlo majitele. Již roku 1397 věnoval Vojslav ze Solce spolu s svým otcem Vojkem, řečeným Literát, jednu kopu grošů platu z Branžeže na stavbu kostela v Loukově.

Další osudy vdovy Anny a nejmenovaných dětí nejsou známy. Dookruhu kolem královny Žofie však v této době zřejmě patřil klerik Petr z Branžeže, snad bratr nebo strýc vdovy Anny, kterého královna roku 1401 ustanovila farářem na výnosné faře v Mělnickém Vtelně. Když tam Petr roku 1405 zemřel, faru získal královnin osobní kaplan Matěj.

Po smrti Vlkoše z hlavní větve soleckých rytířů, připadla Solec i s Branžeží roku 1454 jako odúmrt' Oldřichovi Zajícovi z Hazmburka a na Kosti. Jeho bratr Mikuláš Zajíc prohrál roku 1457 nám již málo jasný spor o pět grošů ročního platu z Přepeře a Branžeže s Janem Hovadem z Hrádku, který svůj nárok obhájil také díky včasnému zápisu do desk zemských.

V rámci kosteckého panství přečkala Branžež husitskou dobu i domácí půtky za krále Jiřího z Poděbrad, kdy bylo roku 1468 mj vypáleno i Mnichovo Hradiště a Kněžmost. Je to také nejzazší termín, kdy požárem, způsobeným vojenskou akcí, mohlo zaniknout staré opevnění Křinče, z kterého už asi stejně zbývala jen dřevěná hlavní věž.

Během šestnáctého století zůstávala Branžež součástí kosteckého panství bez ohledu na střídání majitelů. Památkou na to je dodnes užívané pojmenování „Kostecké louky“ v lese pod Slivicí, zapsané jako „záduší kostela soboteckého“. Teprve roku 1604 si Kryštof Václav Kaplíř ze Svojkova na Běruničkách a Hlušicích k Valečovu přikoupil i Branžež se Zakopanou a od té doby zůstala Branžež spojena s panstvím Valečov, později Mnichovým Hradištěm, s různými majiteli, nejdéle s rodem Valdštejnů.

Autorská poznámka.

Počátkem 21. století se Petr z Branžež stal patronem Kroužku zájemců o místní historii, z nichž tuto stránku připravil Ing. Josef Dneboský, CSc, za odborné konsultace Petra Jenče, archeologa Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě a doc. Hany Pátkové z katedry pomocných věd historických FF UK Praha.
